

OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE
MERSİN'DE EĞİTİM

Kadir ULUSOY*

Bahattin DEMİRTAŞ**

Özet

Osmanlı Devletinde, gerilemenin en önemli nedenlerinden biri eğitim olarak görülmüş ve bu alanda XIX. yy.da ve XX. yy. başlarında bir dizi yenilik gerçekleştirilmiştir. Ancak devletin Birinci Dünya Savaşı sonunda fiilen sona ermesi ve Anadolu'nun işgal edilmesiyle birlikte eğitim işleri savaş koşulları altında devam etmek zorunda kalmıştır. Millî Mücadelenin kazanılması ve 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle Türk toplumunun siyasi, sosyal, hukuki ve ekonomik yapısını değiştirecek inkılâp hareketlerine eğitim ve kültür alanları da dâhil olmuştur. Böylece ülkeyi çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkaracak, yeni nesillerin daha çağdaş, millî ve laik bir eğitim almalarını sağlayacak bir sistem ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın konusu, "Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Mersin'de Eğitim"dir. Hazırladığımız bu çalışma Mersin'in Cumhuriyet öncesi ve sonrası eğitim tarihi içindeki yerini belirlemeye yönelik genel bir çerçeve sunmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında Mersin'in tarihi geçmişi, idari yapılanması, Cumhuriyet öncesi Mersin'de eğitim başlıkları altında Cumhuriyet öncesi Mersin ve Mersin'de eğitim konusu ele alınmıştır. İkinci kısım, Cumhuriyet döneminde Mersin'de eğitim konusuna ayrılmıştır. Bu kısımda, önce Mersin'in Türkiye içindeki yeri tespit edilmeye çalışılmış, sonra eğitimin Mersin'deki genel yapısına değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler : Mersin, Eğitim, Politika, İlk, Orta ve Yükseköğretim.

EDUCATION FROM THE LAST TERN OF OTTOMAN TO THE PRESENT TERM IN
MERSİN

Abstract

Education viewed as one of the most important cause of regression in the Ottoman Empire and a series of innovations in this field were made in the 19 and 20th century. However, the matters of education had to continue under the conditions of the war as the nation was officially terminated after the First World War and Anatolia was invaded. With the declaration of Republic and the victory of

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı
kulusoy@adiyaman.edu.tr

** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı – bdemirtas@gazi.edu.tr

national struggle, educational and cultural issues as well as political, social and economical structure were included in the revolutionary actions. Therefore, a system which aimed at increasing the nation's civilization level and which would educate the new generations more national and secular was put forward.

The aim of this study focuses on "Education From the Last Term of Ottoman to the Present Term in Mersin" This study presents an overall frame aimed to conclude the position of Mersin in the educational history considering both Pre Republic and Post Republic periods. In the first section, the topic of Mersin and the Education in Mersin in the Pre Republic Period was discussed in the categories such as its historical development, official structure. In the second section, in a detailed form, includes the topic of "Education in Mersin in the Republic Period". In this section, it was aimed to determine the position of Mersin in Turkey, following this specification the general structure of education was addressed.

Keywords: Mersin, Education, Government, Primary, Secondary and Higher Education.

Giriş

Osmanlı döneminde, İslam dini ağırlıklı eğitim veren medreseler, iptidâi mektebi (ilkokul) ve rüşdiyelerden (ortaokul) oluşan az sayıdaki eğitim kurumları ile Gayrimüslimlere ait kilise okulları ve kolejler bulunmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından eğitimde, bir dizi reformlarla çağdaş ve modern program ve uygulamalara geçildi. 1923 yılında ilde 44 ilkokul, 2763 öğrenci ve 84 öğretmen görev yapmaktaydı. Yine aynı yılda bir Ortaokul ve 33 öğrencisi bulunmaktaydı. Latin alfabesinin uygulanmaya başlandığı 1928 yılında Mersin merkezinde 8 ilkokul, 1 ortaokul ve kurs amaçlı Akşam Ticaret Okulu bulunuyordu. 4 yıl boyunca devam eden bu durum, 1933 yılından itibaren gelişmeye başladı; ilkokul sayısı 113'e, öğrenci sayısı 10.315'e, öğretmen sayısı da 240'a yükseldi. Mersin'de ilk lise binası, halkın bağışlarıyla gerçekleştirilen ve 1945-1946 yılında öğrenime açılan Tevfik Sırrı Gür Lisesi'dir. Tarsus'ta ise ilk lise 1953 yılında açıldı. 1946 yılında Silifke'de, 1949'da Anamur'da, 1950'de Gülnar'da, 1952'de Mut'ta; binaları, halk yardımı ile gerçekleştirilen Ortaokullar öğrenime açıldı. 16.08.1997 tarih 4306 sayılı kanun uyarınca, 1997-1998 eğitim öğretim yılında "Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretim Uygulaması" başlatılmıştır. İlde Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullar 1997-1998 ders yılında şu şekildedir: İl merkezinde toplam 181 ilköğretim okulu mevcut olup, bu okullarda 1. kademedede 81.967 öğrenci, 2. kademedede 34.432 öğrenci eğitim öğretim yapmaktadır. İlçelerde ise 663 ilköğretim okulunda 95.985 öğrenci eğitimine devam etmektedir. İl bazında 844 ilköğretim okulunda 212.384 öğrenci bulunmaktadır. 1997-1998 öğretim yılında, 8 yıllık kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili olarak, il merkezinde 28 okulda, ilçelerde 22 okulda, toplam 50 okulda 6. sınıfa öğrenci kaydı yapılmış ve ilköğretim okuluna dönüştürülmüştür. 1997-1998 öğretim yılında il genelinde 117 merkez okula, 432 yerleşim birimi veya okul (297 okul, 135 yerleşim birimi) taşınmakta olup, 1.kademe 5.737, 2.kademe 2.279 olmak üzere toplam 8.016 öğrenci taşınmaktadır. İlçelinde 43 Resmi Genel Lise'de 29394 öğrenci ve 1628 öğretmen, 45 Resmi Meslek

Lisesi'nde 16.319 öğrenci, 1268 öğretmen, 7 Çok Programlı Lisede 3.525 öğrenci, 114 öğretmen, 14 Özel Genel Lisede 1.823 öğrenci, 353 öğretmen, toplam 109 Lise'de 51.061 öğrenci, 3.363 öğretmen eğitim öğretim yapmaktadır¹.

A. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Eğitim ve Öğretim

XIX. yy. ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nde iki tarz eğitim kurumu vardır. Bunlar sıbyan mektepleri ve medreselerdir. Sıbyan mektepleri, ilk eğitimin verildiği okullardır. 5-6 yaşındaki çocukların kabul edildiği bu okullar parasız olup, temel dinî bilgilerin verilmesine hizmet etmiştir. Sıbyan mekteplerinden sonra öğrencilerin devam ettiği medreseler Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren açılan okullardır. Çoğunlukla camilerin yanına inşa edilen medreseler devletin adliye ve eğitim teşkilatının elemanlarını yetiştirme görevini de üstlenmiştir. Medreseler toplam on iki kademededen oluşmakla birlikte esas olarak Hariç (Ortaokul), Dâhil (Lise) ve Sahn (Yüksek) olmak üzere üç bölümdür. Medreselerde dini ilimlerin yanında pozitif ilimler de verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde medreselerin yanında diğer bir eğitim kurumu da Enderun'dur. Saray hizmetleri için gerekli elemanları yetiştirmek için ilk olarak II. Murat döneminde kurulan bu okul, Fatih Sultan Mehmed döneminde yeni bir yapı kazanmıştır. Enderun'da Türkçe, Arapça, Farsça, Türk ve İran Edebiyatı, İslam bilgileri ve Kur'an verilen önemli dersler olmuştur. Devşirme sistemine göre öğrenci alan bu okul II. Meşrutiyet'ten sonra kapatılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin klasik dönem eğitim yapılanmasındaki değişiklikler öncelikle, subay yetiştirilmesine yönelik askeri okulların açılmasıyla başlamıştır. İlk olarak I. Mahmut zamanında Humbaracı Ocağı, Topçu Okulu'na dönüştürülmüştür. İlerleyen yıllarda Hendeshane ve Mühendishane-i Bahr-i Hümayûn (1776) okulları kurulmuştur. Bu okulları III. Selim döneminde açılan Mühendishane-i Berr-i Hümayûn (1795) izlemiştir. II. Mahmud döneminde ise, Askeri Tıbbiye (1827), Mızıka-i Hümayûn Mektebi (1834), Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye (1834), Mekteb-i Ulûm-i Edebiye (1839) ve sivil rüşdiyeler (1839) açılmıştır. II. Mahmud ilköğretimi zorunlu hâle getirmenin yanında, 1838'de "Meclis-i Umûr-u Nafia" ve "Mekâtib-i Rüşdiye Nezareti"nin kurulmasını da sağlamıştır.

Tanzimat döneminde eski eğitim sistemine dokunulmamakla birlikte ilköğretim "Mekâtib-i Sıbyaniye" ve "Mekâtib-i İbtidaiye" olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Böylece ilköğretimde uzun yıllar devam edecek ikili bir yapı meydana gelmiştir. 1845'te geçici Maârif Meclisi'nin açılmasından sonra 1846'da Darü'l-fünûn'un kurulmasına karar verilmiştir. Ancak bu okul 1863'te açılabilmiştir. Darü'l-fünûn'da okutulacak ders kitaplarının hazırlanması, tercüme ve ilmi araştırmalar için 1851'de Encümen-i Daniş kurulmuştur. 1856'da ilan edilen Islahat Fermanıyla eğitime yeni nitelikler katacak gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. İlk olarak 17 Mart 1857'de bugünkü Millî Eğitim Bakanlığının temeli olan "Maârif-i Umumiye Nezareti" kurulmuştur. 1859'da Mekteb-i Mülkiyelerin yanı sıra 1855'ten itibaren Askeri rüşdiyeler ve idâdîler açılmaya başlamıştır. 1861'de kız rüşdiyelerinin açılması kararını, 1870'te ilk kız öğretmen okulu olan Darü'l-muallimat'ın açılması takip etmiştir.

¹ http://www.mersinrehber.net/mersin_gezi/ekks_egitim_1.htm - (12.11.2008).

1869 yılında çıkarılan “Maârif-i Umumiye Nizamnamesi” ile her mahalle ve köyde sıbyan okulları, beş yüz evden fazla kasabalarda rüşdiye, her kentte sivil idâdîler ve vilâyet merkezlerinde sultanîler açılması kararlaştırılmıştır. Sıbyan okullarına kızlar 6-10, erkekler 7-11 yaşları arasında devam etmeye mecbur tutulurken okulların programlarına dini bilgilerin yanında aritmetik, tarih, coğrafya gibi dersler de girmiştir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Osmanlı Devleti’nde; medreseler, yeni kurulan devlet okulları, yabancı devlet okulları ve gayrimüslimlerin özel okulları olmak üzere dört yönlü bir eğitim öğretim görülmeye başlamıştır. Eğitimdeki birliğin sağlanamadığı bu durumda eski-yeni karşıtlığıyla birlikte yabancı okulların bölücü faaliyetleri, eğitimin içinden çıkılmaz bir hâl almasına neden olmuştur.

Tanzimat döneminden itibaren kişilere bağlı olarak yön belirleyen eğitim faaliyetleri, I.Meşrutiyet döneminde ilan edilen Kanun-ı Esasi ile devleti eğitim ve öğretimde sorumlu kılan bir yapıya kavuşturmuştur. Bu dönemde yabancı okullara yönelik tedbirler alınmıştır. Bu arada ilk defa 16 Mart 1848’de öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan Darü’l-muallim okullarında yenilikler yapılmıştır. 1868’de Mekteb-i Sultanî ve 1873’te Darüşşafaka adıyla açılan Sultanîler II. Abdülhamid döneminde gayrimüslimler kadar Türk ailelerin de ilgisini çekmiştir. Bu dönemdeki okullaşma hareketi ile 1883 yılında Mühendishane-i Berri Hümayun içinde Hendese-i Mülkiye Mektebi açılmıştır. Eğitim alanında yapılan yenilikler, maliye (1878), hukuk (1880), güzel sanatlar (1882), mülki mühendis (1883), baytar (1889), polis (1891), gümrük (1892), Darü’l-fünûn (1900), hanedan mensubu çocukların eğitim alacağı Şehzadegan Okulu (1890-1908) ve Arap aşiret çocukları için Aşiret Okulu (1892) ve Üsküdar, Aksaray ve Cağaloğlu’nda kız sanat okullarının açılması ile devam etmiştir. Diğer taraftan bu dönemde rüşdiyelerin sayısı 250’den 600’e, idâdîler 5’ten 104’e, Darülmualimler 4’ten 32’ye, iptidâî okullar ise 100 civarından 5000’e yakın bir sayıya yükselmiştir.

II. Meşrutiyet döneminde eğitim politikasında yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu dönemde deney, laboratuvar temelinde yeni ders programları yapılmış, öğretmen yetiştirme işine önem verilmiş, eğitime dair yeni kanun ve yönetmelikler çıkarılmış, 1913 yılından itibaren rüşdiyeler kaldırılmış ve yerine altı yıllık ilkokullar kurulmuştur. İdâdîlerin teşkilatlanması da bu ilkokullara göre yapılmıştır. Yükseköğretimdeki yeniliklerle birlikte kızlar için 1914 yılında İnas Sanayi-i Nefise Okulu ve Ameli Ticaret İnas Okulu, İnas Darü’l-fünûn’u açılmıştır. 1914 yılında “Medreselerin Islah Nizamnamesi”, 1915 yılında “Mekâtib-i Hususiye Talimnamesi” yayımlanmıştır. İttihat ve Terakki Partisi, Cumhuriyet döneminin eğitim ve kültür inkılâplarının temelini hazırlayacak bu tür atılımları yapmakla birlikte devletin karşılaştığı iç ve dış gelişmeler karşısında eğitim ve öğretimde istedikleri sonucu alamamıştır².

² Osmanlı dönemi eğitim sistemi ile ilgili metinde yer alan bilgilerin ayrıntısı için Bkz. İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, TTK, Ankara 1988; Ziya KAZICI, **Osmanlı’da Eğitim Öğretim**, Bilge Yayıncılık, İstanbul 2004; Hasan Ali KOÇER, **Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, İstanbul 1974; Faik Reşit UNAT, **Türkiye’de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Ankara 1964; Bayram KODAMAN, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, İstanbul 1990; Mehmet SARIOĞLU vd., **Türk Devrim Tarihi**, Kocaeli 2003, s.158 vd.

Birinci Dünya Savaşı birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da büyük bir duraklama oluşturmuştur. Savaş, genel bütçenin önemli bir bölümünün savunma giderlerine harcanmasına neden olurken, yükseköğretim ve lise öğrencilerinin askere alınmasını gerekli kılmıştır. Bu savaşın Osmanlı Devleti'ni fiilen sona erdirecek bir antlaşmayla sona ermesi, Türk milletinin var olup olmama mücadelesini vereceği Kurtuluş Savaşı'nı başlatmıştır. Böylece on bir yıllık savaş döneminde ülkenin 2/3'ü savaşı topraklarında yaşamış, nüfusun 1/5'i bu savaşlarda kaybedilmiştir. Savaş sadece fiziki bir yıkım yapmamış, ülkenin yetmişmiş insan gücünü de bitirme düzeyine getirmiştir.

B. Osmanlı Döneminde Mersin'deki Eğitim ve Öğretim Kurumları

1838'de Meclis-i Vâlâ, 1839'da Mekâtib-i Rüşdiye Nezareti ve 1846'da Mekâtib-i Umumiye Nezareti gibi eğitim ile ilgili kurulan birimleri, 15 Mart 1857'de bakanlık düzeyinde ilk eğitim teşkilatı olan Maârif-i Umumiye Nezareti izlemiştir. Nezaretin ilk Maârif Nazırı Abdurrahman Sami Paşa ve ilk müsteşar Hayrullah Efendi olmuştur. 1869'da yayınlanan Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile eğitime sistematik bir kurumlaşma getirilmiştir³. Maârif nizamnamesinin yayınlanmasıyla, vilâyet maârif müdürlüklerinin kurulması hükümetin görevleri arasına girmiştir. 21 Ocak 1871'de yayımlanan İdare-i Umûmiye Vilâyet Nizamnamesi'nin 25. ve 26. maddelerinde de maârif müdürlerinin görev ve yetkileri açıklanmakla birlikte, vilâyet maârif müdürlükleri kurulamamıştır. 1879 Maârif merkezi teşkilatında yapılan değişikliklerden sonra⁴, 1882'den sonra her vilâyet merkezine ihtiyaca göre birer maârif müdürü gönderilmiştir. Maârif müdürlüğüne kavuşan vilâyetlerden biride Adana'dır⁵. Adana'da 1898-1903 yılları arasında Ahmet Feyzi Efendi Maârif Müdürlüğü, Maârif Kâtibi Ali Galip (sonradan Ahmed Muhtar) Efendi'dir. Bu görevlilerin yanında maârif idâresi içerisinde Muhâsebe Memurluğu, Muhâsebe Memurluğu ve Refikliği, Avâız Memurluğu, Avâız Tahsildarlığı, Sandık Eminliği ile Mukayyid ve Mübeyyizlik görevleri bulunmakta idi⁶.

1. İptidâîler:

Adana vilâyet salnamelerinde 1876 yılında Müslümanlar için Mersin'de 1, köylerinde 9 olmak üzere toplam 10 sıbyan mektebi bulunduğu dair bilgi verilmektedir. 1880'de Mersin'de 30 öğrencisi olan 1 Mekteb-i İptidâîye ve 1 de sıbyan mektebi olmak üzere 2 ilkokul bulunmaktaydı. 1900'lü yılların başlarında okul sayısı kızlar için 1, erkekler için 4 olmak üzere toplam 5'e yükselmiş, köylerde ise okul sayısı 17 olmuştur⁷.

³ Necdet SAKAOĞLU, **Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul 2003, s.89-90; Akyüz, *a.g.e.*, s.191-192.

⁴ Temmuz 1879'da Nezaret merkez teşkilatı, şu şekilde düzenlenmiştir: 1-Mekâtib-i Âliye, 2-Mekâtib-i Rüşdiye, 3-Mekâtib-i Sıbyaniye, 4-Telif ve Tercüme, 5-Matbaalar. Yahya Akyüz, *a.g.e.*, s.252.

⁵ Bayram KODAMAN, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ankara 1991, s.38-40. Ankara'nın Maârif Meclisi görevlileri için Bkz. V.S. 1318, s.93.

⁶ **Salnâme-i Maârif** (Bundan sonra *S.M.* şeklinde kısaltılacaktır) 1316, s.830; *S.M.* 1317, s.928; *S.M.* 1318, s.1031; *S.M.* 1319, s.354; *S.M.* 1321, s.323; *Adana Vilâyeti Salnâmesi 1318*, s.97.

⁷ Ahmet NALCI, **Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine Geçerken Mersin'de Eğitim**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2007, s.11.

1901 (1319) tarihli maârif salnamesine göre Mersin’de: Bağçe mahallesinde 1309, 1311 ve 1314 yapım tarihli 3 iptidâî, hükümet konağı yakınında 1310 yapım tarihli erkek iptidai ve Gülek nahiyesinde 1315 yapım tarihli iptidâî bulunmaktadır⁸.

Silifke’de 1879’da sıbyan mekteplerinin sayısı 5’tir. Bu sayı 1902’de 57 olurken aynı yıl burada bir de iptidâî mektep açılmıştır⁹.

2. Rüşdiyeler:

1846’da Mekâtib-i Umumiye Nazırlığının kurulmasından sonra yeni bir ortaöğretim kurumu olarak Askerî Rüşdiyeler ve Mülkiye Rüşdiyeleri şeklinde yapılandırılan bu okulların 1869 yılında Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile 500 haneyi geçen kasabalarda kurulacağı açıklanmıştır. Nizamnamede erkek rüşdiyelerin programı şöyledir: Mebâdi-i Ulûm-i Diniye, Lisan-ı Osmanî Kavâidi, İmlâ ve İnşa, Tertib-i Cedid Üzere Kavâid-i Arabiye ve Farisiye, Tersim-i Hutut, Mebâdi-i Hendese, Defter Tutmak Usûlü, Tarih-i Umumî, Tarih-i Osmanî, Coğrafya, Jimnastik, Fransızca¹⁰. Ders programları bu şekilde düzenlenen rüşdiyelerin sayısı 1876’ya kadar 423’e, öğrenci sayısı ise 20.000’e yaklaşmıştır. Ancak bu rüşdiyelerin bir kısmı 1877 Osmanlı-Rus Harbi sırasında ve Berlin Anlaşmasının sonunda, bir kısmı da 1880’den sonra idâdîlerin ağırlık kazanmasıyla kapanmıştır. Nitekim 1889 yılındaki bir irade ile idâdî bulunan yerlerdeki rüşdiyelerin kapanmasına karar verilmiştir¹¹.

Mersin’de ilk rüşdiye 1872 yılında açılmıştır. Bu okulda medrese eğitiminin yanında fen bilimleri, 1894’ten sonra da Fransızca dersleri okutulmuştur. 24 öğrencili bu okulun ilk öğretmeni Ahmet Sami Efendi’dir. Adana vilâyet salnamesine göre 1873 yılında bu rüşdiyenin öğrenci sayısı 15, 1879’da 24, 1891’de 80, 1894-1895’te 90 olmuştur¹². 20. yüzyıl başlarında Adana Vilâyeti’nde 2 adet kız ve 1 adet erkek rüşdiyesi, Mersin Sancağı’na bağlı 4, İçel Sancağı’na bağlı 4 ve Kozan Sancağı’na bağlı 2 adet erkek rüşdiyesi olmak üzere toplam 13 rüşdiye eğitim vermekteydi. 1903 yılında Mersin Sancağında 1 adet kız rüşdiyesi açılmış olup burada 1 hoca ve 40 öğrenci bulunmaktaydı¹³. 1903 yılına gelindiğinde vilâyet sınırları içerisinde askerî rüşdiye bulunmamaktaydı.

1898–1903 yılları arasında Mersin, Tarsus, Silifke, Anamur ve Mut’ta rüşdiye mekteplerindeki hoca ve öğrenci sayıları şu şekildedir:

⁸ Nalcı, *a.g.t.*, s.13.

⁹ *A.g.t.*, s.14.

¹⁰ Osman ERGİN, **Türkiye Maârif Tarihi**, C.1-2, İstanbul 1977, s.383 vd.; Akyüz, *a.g.e.*, s.164-165.

¹¹ Bayram KODAMAN, *a.g.e.*, s.101 vd.

¹² Bkz. Adana vilâyet salnameleri, Nalcı, *a.g.t.*, s.16-17.

¹³ Uğur ÜNAL, **II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907)**, Gazi Kitabevi, Ankara 2008, s.113-116; S.M. 1316, s. 834; S.M. 1317, s.930–932; S.M. 1318, s.1032–1035; S.M. 1319, s.355–357; S.M. 1321, s.326.

Tablo 1. Rüşdiyelerde Mevcut Öğrenci Sayısı (1899-1903)¹⁴

Yer	1899	1900	1901	1903
Mersin	45	24	54	76
Tarsus	94	98	98	13
Silifke	66	66	66	37
Mut	46	45	52	26
Anamur	51	45	58	65

1898-1903 yıllarında yıllık ortalama öğrenci sayılarının Mersin Rüşdiyesinde 52, Tarsus Rüşdiyesinde 100, Silifke Rüşdiyesinde 62, Mut Rüşdiyesinde 44, Anamur Rüşdiyesinde 54 olduğu görülmektedir. Burada Tarsus'daki erkek rüşdiyesi en kalabalık öğrenciye sahip okuldur.

Tablo 2. II. Abdülhamid Tarafından Açılan Rüşdiye Mektepleri¹⁵:

<i>Sancağı</i>	<i>Kazası</i>	<i>Derecesi</i>	<i>Açılış Tarihi</i>	<i>Masrafı (kuruş)</i>
Mersin	Mersin	Rüşdiye	1898–1899	3.500
İçel	Mut	Rüşdiye	1893–1894	15.000
İçel	Anamur	Rüşdiye	1894–1895	10.000
İçel	Silifke	Rüşdiye	1877–1878	6.000

Mersin, Tarsus, Silifke ve Mut Rüşdiye mekteplerinde görev yapan öğretmenler rütbelere göre, Muallim-i Evvel (Birinci hoca), Muallim-i Sâni (İkinci hoca) ve branşlarına göre, Fransızca, Sülüs ve Hatt muallimleridir. 1903 tarihli maârif salnamesinde Mersin, Tarsus, Silifke ve Mersin Kız rüşdiyelerinin Muallim-i Evveleri sırası ile Mehmet Nuri Efendi, Şevket Efendi, Hasan Nazmı Efendi ve Servet Hanım'dır.

Tablo 3. Rüşdiyelerdeki Öğretmenlerin Sancak ve Kazalara Göre Dağılımı (1898-1903)¹⁶

Yer	1898	1899	1900	1901	1903
Mersin	3	3	3	3	4
Tarsus	3	3	3	3	3

¹⁴ S.M. 1317, s.930-932; S.M. 1318, s.1032-1034; S.M. 1319, s.355-357; S.M. 1321, s.325-326; Ünal, *a.g.e.*, s.113-116.

¹⁵ S.M. 1316, s.838-840; S.M. 1317, s.930-932; S.M. 1318, s.1030-1035; S.M. 1319, s.370-376; S.M. 1321, s.338-340; Ünal, *a.g.e.*, s.113-116.

¹⁶ S.M. 1316, s.852-855; S.M. 1317, s.930; S.M. 1318, s.101036-1043; S.M. 1319, s.355-357; S.M. 1321, s.325-326.

Silifke	1	1	2	2	2
Mut	2	2	2	2	1
Anamur	1	1	1	1	1

Her okulda Muallim-i Evvel bulunmasına rağmen diğer öğretmenlerinin sayısı rüşdiyelere göre değişiklik göstermiştir. Bu rüşdiyelerde görev yapan muallimlerin sancak ve kazalara göre dağılımını gösteren tabloya bakıldığında toplam muallim sayısının 1898-1903 yılları arasında çok değişmediği ortaya çıkmaktadır.

3. İdâdîler:

İdâdî, önceleri Harb Okulu ve Askerî Tıbbiye'ye girecek gençlere yönelik hazırlık sınıfları için kullanılmış ve bunlar ilk defa 1845'te ordu merkezlerinde ve Bosna'da açılmıştır. İdâdî'nin bir ortaöğretim terimi olarak kullanılması 1869 yılındaki Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile olmuştur. Bu nizamnamede, dört yıllık rüşdiyelerin üstünde, öğretim süresi üç yıl olacak ve sancak merkezlerinde açılacak idâdî adında bir okul olarak planlanmıştır. Böylece ortaöğretim süresi rüşdiye ile birlikte yedi yıl yapılmak istenmiştir. Ancak bu gerçekleştirilememiş, İstanbul'da Darü'l-maârif'in yerinde ilk Mülkî İdâdî (1873) ve illerde de iki yıl sonra ilk idâdî okulu açılmıştır¹⁷.

1898-1903 yılları arasında Adana vilâyetinde idâdî mekteplerini görmek mümkündür. Mersin İdadisi ise ancak 1909-1910 ders yılında bugünkü Kayatepe İlköğretim Okulu'nun yerinde bulunan Rüşdiye mektebinin idâdîye dönüştürülmesi ile kurulmuştur. 1913'te bu idâdîye yapılan bir düzenleme ile bir de ticaret şubesi eklenmiştir. 1919'a kadar eğitimini sürdüren idâdî, Mersin'in işgali ile Fransızlar tarafından kapatılmıştır. Aynı okul cumhuriyetten sonra tekrar eğitime başlamıştır¹⁸.

4. Gayrimüslim Okulları:

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ve Islahat Fermanlarının azınlıklara sağladığı hakların etkisiyle Ermeni ve Rumların yaşadığı şehirde idâdî seviyesinde azınlık okulları hızla çoğalmıştır. Mersin'de 1880 yılında gayrimüslimlere ait iki okul bulunurken bu sayı 1891'de 4 olmuştur¹⁹.

1900-1903 yılları arasındaki maârif salnamelerine göre Mersin'deki azınlık okulunun bulunduğu yer, öğrenci sayısı, okulun derecesi, mensup olduğu cemaat ve okulun kuruluş tarihi şu şekildedir:

¹⁷ Akyüz, *a.g.e.*, s.166; Ergin, *a.g.e.*, 495 vd.

¹⁸ Nalçı, *a.g.t.*, s.22-23.

¹⁹ Nalçı, *a.g.t.*, s.31.

Tablo 4. Mersin’de Bulunan Gayrimüslim Mektepler (1899-1903)²⁰

Liva	Kaza	Mektebin İsmi	Mektebin Mensub Olduğu Cemaat	Derecesi	Öğrenci		Açılış Yılı
					E	K	
Mersin	Mersin	Ortodoks	Rum	İdadi	-	-	Meçhul

Tabloda görüldüğü gibi Mersin’de gayrimüslimlere ait bir idâdî vardır. Bu okul Rum cemaatine aittir. Salnamelerden Mersin’deki okulun öğrenci sayılarına ait bilgiler yer almamaktadır.

5. Yabancı Okullar:

Almanya, Amerika, Sırbistan, Rusya, Avusturya, Macaristan ve İtalya gibi devletlerin açmaya başladıkları bu okullar Tanzimat Dönemi’nden sonra, misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü eğitim kurumları haline gelmiştir. Osmanlı yetkililerinin yetersiz denetimleri de bu durumu kolaylaştırmıştır²¹.

1900-1903 yıllarında Mersin Tarsus’ta bir, Kozan’da ise iki adet yabancı okul bulunmaktadır. Kozan’daki okulların kuruluş tarihi daha eski olduğu gibi burada, erkek öğrencilerin yanı sıra kız öğrencilerin de eğitim görebileceği ayrı bir yapılanma oluşturulmuştur. Üstelik kızlara ait okulun mevcut öğrenci sayısı diğer okullardaki erkek öğrenci mevcudiyetine göre oldukça fazladır.

Tablo 5. Mersin’de Bulunan Yabancı Okullar (1899-1903)²²

Liva	Kaza	Mektebin İsmi	Mektebin Mensup Olduğu Cemaat	Derecesi	Öğrenci		Açılış Yılı
					E	K	
Mersin	Tarsus	Sen Paul	Amerika	İdadi	92	-	302

6. Medreseler:

Osmanlı Devleti’nde ilk olarak İznik’te açılan ve daha sonra Bursa, Edirne gibi şehirlerde yaygınlaşan medreseler birer yaygın eğitim kurumudur. Devletin yükseliş yıllarında büyük önem arz eden bu eğitim kurumları çağdaş gelişmelere ayak uyduramamış ve devletin gerileme ve çöküş nedenlerinden biri olmuşlardır.

Mersin’de ilk medrese 1882 yılında Hamidiye mahallesinde Müftü Camii yanında açılmıştır. Salnamelerden Mersin ve İçel’de merkez, mahalle ve köylerde faaliyette bulunan medreselerin yeri, müderrisi, mevcut öğrenci sayıları hakkında bilgi almak mümkündür. Aşağıdaki tabloda görüldüğü

²⁰ S.M. 1317, s.940-942; S.M. 1318, s.1042-1045; S.M. 1319, s.370-371; S.M. 1321, s.337.

²¹ Akyüz, a.g.e., s.174-175; Ergin, a.g.e., s.725 vd.

²² S.M. 1317, s.942-943; S.M. 1318, s.1044-1045; S.M. 1319, s.370-371; S.M. 1321, s.337.

üzere en fazla medrese ve öğrenciye sahip olan yerler Tarsus ve Silifke olmakla birlikte Anamur ve Mut'taki medrese ve öğrenci sayıları 1901 yılından itibaren bir azalma göstermiştir. Diğer taraftan 1903 tarihli salnamede bazı yerlerin medrese öğrenci sayılarına dair bir bilgi verilmemiştir.

Tablo 6. Mersin ve İçel Medreseleri (1899-1903)²³

Liva	Kaza	Medrese Sayısı				Öğrenci Sayısı			
		1899	1900	1901	1903	1899	1900	1901	1903
Mersin	Mersin	3	4	4	4	20	50	55	45
“	Tarsus	17	17	17	17	656	690	664	594
İçel	Silifke	13	14	14	13	505	583	579	483
“	Anamur	6	6	5	1	393	450	335	-
“	Mut	6	6	6	3	229	229	229	-
Toplam		45	47	46	38	1803	2002	1862	-

7. Kütüphane, Matbaa ve Gazeteler

Mersin'de 1301 yılında açılan, kurucusu Hacı Mehmet Emin Efendi'nin olduğu Müftü Kütüphanesi'nde 80 kitap bulunmaktadır. Tarsus'ta Hacı Ayşe Sıdika Hanım ile halkın yaptırmış olduğu iki kütüphane bulunmaktadır. Bunlardan ilki 400, diğeri 8 kitaphıga sahiptir.

Tablo 7. Mersin Kütüphaneleri (1899-1903)²⁴

Liva	Kaza	Kütüphanenin İsmi	Banisi	Kitap Adedi	Açılış Yılı
Mersin	Mersin	Müftü	Hacı Mehmet Emin Efendi	80	1301
“	Tarsus	Hacı Ayşe Sıdika	Hacı Ayşe Sıdika Hanım	400	1110
“	“	Harun	Ahali	8	Meçhul

Adana vilâyetinde ise 1285 yılında kurulan Seyhan Matbaası vardır. Bu matbaa resmî olup Türkçe eser basmakta idi. Ancak Mersin ve diğeri merkezlerde başka bir matbaa yoktur. Seyhan Gazetesi ise Adana vilâyetinin tek gazetesi olmuştur. Resmî olan bu gazete Türkçe çıkartılmaktadır²⁵.

²³ S.M. 1317, s.934-941; S.M. 1318, s.1036-1043; S.M. 1319, s.360-371; S.M. 1321, s.332-336.

²⁴ S.M. 1317, s.942-943; S.M. 1318, s.1044-1047; S.M. 1319, s.372; S.M. 1321, s.338.

²⁵ S.M. 1317, s.942-943; S.M. 1318, s.1046-1047; S.M. 1319, s.372; S.M. 1321, s.338.

C. Atatürk Dönemi'nde Eğitim Gelişmeleri

2 Mayıs 1920'de kurulan ilk TBMM hükümetinde Maârif Vekâleti'nin²⁶ yer almasıyla eğitime verilen önem gösterilmiştir. Rıza Nur'un Maârif Vekili olduğu dönemde Vekâlette; Program Heyeti, Tedrisat Müdürlüğü, Türk Asâr-i Âtikası Müdürlüğü, Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nden oluşan beş bölüm yer almıştır. Ancak bu ilk hükümetin programında eğitimle ilgili ifadeler²⁷ rastlanmakla birlikte yeterli bir bakanlık teşkilatlanmasının olmaması, bu işi Cumhuriyet sonrası hükümetlere sevk etmiştir. Cumhuriyet'in ilanından önce 14 Ağustos 1923'te kurulan hükümetin programında da eğitimde izlenecek politikalar açıklanmıştır. Programa göre, maârif siyasetinde birlik esası olacak, çocukların eğitimi, halkın eğitimi ve millî güzidelerin yetiştirilmesi maârifin görevi olacaktır. Maârifin bu görevleri yapabilmesi için öğretmenlerin yetiştirilmesine, binaların ıslahına ve ders aletlerinin teminine çalışılacaktır. Hükümet kız ve erkeklere ait ilk ve ortaöğretim okulları açarken, bu okullara öğretmen yetiştirmek için kız ve erkek öğretmen okulları açacaktır²⁸.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra Atatürk'ün eğitim anlayışı ve düşünceleri, Cumhuriyet hükümetleri²⁹ ve bunların Maârif vekilleri³⁰ vasıtasıyla uygulamaya geçmeye başlamıştır. Nitekim Hamdullah Suphi dışında asıl meslekleri, askerlik, hekimlik, hukukçuluk, diplomatlık, yöneticilik olan eğitim bakanları Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ülkeyi eğitim ile kalkındırma konusunda birbirleriyle yarışır hâlde olmuşlardır. Böylece Cumhuriyet'in büyük eğitimcileri ve eğitim yöneticileri sayesinde, yıllar süren savaşlarla harap olan bir ülkede eşine zor rastlanır bir eğitim seferberliği yaşanmıştır³¹.

Türkiye'de eğitim politikalarını yönlendiren en önemli faktörler; eğitimle ilgili Atatürk'ün görüşleri, yasal düzenlemeler, kongre ve komisyon kararları, hükümetlerin programları ve anayasalarda yer alan ifadeler olmuştur. Zira 22 Kasım 1924 tarihinde Fethi Okyar başkanlığında kurulan hükümetin programında, 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na yönelik düzenlemeden sonra, öğretmen sayısındaki eksiklik ve okul programlarıyla okul teşkilatlarının istikrarını sağlama gereği üzerinde durulmuştur. 27 Eylül 1930 – 4 Mayıs 1931 tarihleri arasında görev alan beşinci İnönü hükümetinin programında: *“Maârif siyasetimizde mesleki tahsil ve ihtisas, az masrafla çok netice arayan ameli bir mahiyet, mekteplerimizi her türlü menfi tesirattan münezzehtir,*

²⁶ Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Mücadele Döneminde Maârif Vekilliği, 1923-27 Aralık 1935'e kadar Maârif Vekâleti, 28 Aralık 1935'den 21 Eylül 1941 yılına kadar Kültür Bakanlığı adını kullanmıştır.

²⁷ Hükümet programında eğitimle ilgili şu ifadeler vardır: Millî eğitim işlerinde amacımız *“...bir milletin hayat ve varlığını korumak için en önemli etken olan eğitim işlerinde dikkat ve özel bir gayretle çalışmaktır.”* Engin KURT, *“Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimi Geliştirme Çabaları Süreci ve Elde Edilen Başarıya Bir Bakış”*, **Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2007)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2007, s.109.

²⁸ Tayyip DUMAN, *“Cumhuriyet Eğitimi ve Atatürk”*, **Cumhuriyetin 80. Yılı Sempozyumu Bildirileri**, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2006, s.80-81.

²⁹ Bu hükümetler: 29/10/1923-6/3/1924, 6/3/1924-22/11/1924 tarihleri arasında İsmet Paşa, 22/11/1924-3/3/1925 tarihleri arasında Ali Fethi Bey, 4/3/1925-1/11/1927, 1/11/1927-27/9/1930, 27/9/1930-4/5/1931, 4/5/1931-1/3/1935, 1/3/1935-1/11/1937 tarihleri arasında İsmet Paşa, 1/11/1937-11/11/1938 tarihleri arasında Celâl Bayar tarafından kurulmuştur.

³⁰ Atatürk döneminde İsmail Safa Bey'den sonra sırayla Vasıf Çınar, Şükrü Saraçoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mustafa Necati, Başbakan İsmet İnönü, Vasıf Çınar (ikinci defa), Cemal Hüsnü Taray, Esat Sagay, Reşit Galip, Refik Saydam, Hikmet Bayur, Abidin Özmen, Saffet Arıkan Millî Eğitim Bakanı olmuştur.

³¹ Sakaoğlu, *Cumhuriyet...a.g.e.*, s.30.

ahlak ve intizam cephelerini bilhassa ehemmiyetli tutan bir zihniyet ve yeni bir kuvvetle devam edeceğiz.” denmektedir³².

Hükümet programlarından başka anayasalarda eğitime dair bazı düzenlemeler olmuştur. Burada 1921 Anayasası'nın eğitime ait özel bir hükmü yoktur. Ancak anayasanın 11. maddesiyle eğitim işleri vilâyet şuralarının yetkisine bırakılmıştır. 1924 Anayasası'nın 68. maddesinde “*Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet başkasına muzır (zararlı) olmayacak her türlü tasarrufta bulunmaktır*”, 87. maddesinde ise, “*İbtidai (ilk) tahsil bütün Türkler için mecburi, devlet mekteplerinde meccanidir (parasızdır)*” ibaresi yer almaktadır. Bu anayasanın 88. maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün yurttaşlarına Türk denmektedir³³.

Atatürk Dönemi Cumhuriyet hükümetlerinin programları ve 1921-1924 anayasalarında yer alan eğitime dair ifadelerden başka, bu hükümetlerin eğitim işlerini yürüten vekillerin ve faaliyetlerinin incelenmesi yerinde olacaktır. Nitekim 29 Ekim 1923 tarihinde kurulan ilk hükümetin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Maârif Vekili İsmail Safa Bey (Özler)'dir. O, bu görevde bir buçuk yıl kadar kalmıştır ve kuruluş döneminin en güçlü eğitim bakanı olarak görülmüştür. Ona göre barış döneminde eğitimin üç amacı olacaktır; terbiye, tahsil ve ihtisas. İsmail Safa döneminde Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş, eğitimde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ulaşmayı planladığı amaçları içeren bir Maârif Misakı belirlenmiştir³⁴.

İsmail Safa Bey döneminde, ilkokuldan yüksek öğretime kadar kurumların mevcut durumunu öğrenmek için tanınmış kişilerle tanınmış yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşünü almak için bir anket yaptırılmış ve bu anketin sonuçlarına göre politikalar belirlenmiştir. Maârif Vekâleti'nin merkez örgütünde yapılan değişiklikler dışında, 15 Temmuz 1923'te Birinci Heyet-i İlmiye³⁵ toplanmıştır. Yabancı okullara karşı uygulanacak politikanın ve öğretimin birleştirilmesine yönelik düşüncelerin ilk adımları atılmaya başlanmıştır³⁶.

İkinci Maârif Vekili, Vasıf Bey, hem hayatta başarılı olacak pratik kişiler, hem de bağımsız, milliyetçi, idealist bir Türk gençliği yetiştirmek istemiştir. Onun vekillik dönemi, eski sistemle bağların yavaş yavaş değil, büyük adımlarla koparıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, 23 Nisan 1924 tarihinde İkinci Heyet-i İlmiye toplanmıştır. Burada mecburi öğretim beş yıla, lise öğretimi de kısm-ı evvel ve kısm-ı sani olmak üzere üçerden altı yıla düşürülmüştür. Vasıf Bey'in vekilliği yıllarında, ilk, orta ve lise ders programlarında değişiklikler yapılmış ve yeni ders kitapları

³² İsmail KAPLAN, *Türkiye’de Millî Eğitim İdeolojisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s.162-163; Yusuf EKİNCİ, *Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Millî Eğitim (1920-1994)*, Tekışık A.Ş. Web Ofset Tesisleri, Ankara 1994; *Hükümet Programlarında Eğitim*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1998, s.5.

³³ Kaplan, *a.g.e.*, s.158.

³⁴ Mustafa YILMAZ-Temuçin Faik ERTAN vd., *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1998, s.200.

³⁵ Heyet-i İlmiyeler, Millî Eğitim işlerini bütün yönleri ile ele alıp sorunlarını, tanınmış eğitimcilerin fikir, düşünce ve tecrübelerinden yararlanarak planlamak ve bir programa bağlamak amacı ile toplanmıştır Özalp vd., *a.g.e.*, s.109.

³⁶ Rauf İNAN, “1920’lerde Türk Millî Eğitimi”, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.66; Mustafa ERGÜN, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s.58-60; Şerafettin YAMANER, *Atatürkçü Düşüncede Ulusal Eğitim*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1999, s.24-39.

yazdırılmaya başlanmıştır. Öğretmen okullarının sayısı artarken, medreseler kapatılmış, yabancı eğitim uzmanlarının raporları hazırlanmış ve okullar laikleştirilmiştir³⁷.

Vasıf Bey'in yerine Maârif Vekili olan Şükrü Saraçoğlu'nun on iki günlük vekilliğinden sonra, eğitimci olan Hamdullah Suphi Tanrıöver ikinci defa Maârif Vekili olmuştur. Hamdullah Suphi Bey, Türk İnkılâbı'nın amacına, okulda yetişecek kişiler ile ulaşacağını söyleyerek okulların ona göre kurulmasını istemiştir. 13 Mart 1925 tarihinde 13 Mart 1925 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Öğretmenler Kanunu çıkarılmıştır. Tanrıöver, dokuz aylık ikinci görevi sırasında öğretmenliği ayrı bir meslek sınıfı durumuna getirmiştir³⁸.

20 Aralık 1925'te Maârif Vekili olan Mustafa Necati, 26 Aralık 1925-8 Ocak 1926 tarihlerinde Üçüncü Heyet-i İlmîyeyi toplamıştır. 1925 yılında yaşanan olaylar ve gelişmeler okulun ve eğitimin önemini tekrar göstermiş, "Cumhuriyet esaslarına bağlı okullarda çocukların kalplerine ve dimağlarına Cumhuriyet için özveri ülküsünün yerleştirilmesi" ilkesinden söz edilir olmuştur³⁹. Mustafa Necati Bey döneminde eğitimde yaşanan gelişmeler kısaca şöyledir: Aralık 1925-Ocak 1926'da Üçüncü Heyet-i İlmîye toplantısından sonra 22 Mart 1926'da, 789 sayılı Maârif Teşkilatı Kanunu kabul edilmiştir. 24 Nisan 1926'da çıkan 822 sayılı kanunla ilkokullar gibi, lise ve ortaokullarda gündüzlü okuyan öğrencilerden para alınmaması, 823 sayılı yasa ile tüm okul kitaplarının bakanlıkça bastırılması sağlanmıştır. 8 Haziran 1926 tarihli 915 sayılı kanunla da bir kısım okullara parasız yatılı öğrenci kabulü gerçekleştirilmiştir. Öğretmen okullarının yapımları için yardım yasası ile bu okullar geliştirilmeye ve yeni öğretmen okulları kurulmaya başlanmıştır. 1927-1928 eğitim-öğretim yılından itibaren karma ortaokullar kurulmuştur. Liselerde karma eğitime ancak 1934-1935 eğitim-öğretim yılından itibaren geçilmiştir⁴⁰.

Mustafa Necati Bey'in vefatından sonra İsmet İnönü Maârif Vekilliğini iki ay vekâleten yürütmüştür. Başbakan İnönü'den sonra sırayla Vasıf Çınar (ikinci defa), Recep Peker, Cemal Hüsnü Taray, Esat Sagay, Reşit Galip ve Refik Saydam yeni bakanlar olmuştur. Ancak bu bakanların görev süreleri çok kısa sürmüştür. 6.5 yıl içinde 9 bakanın değiştiği Maârif Vekâleti'nde Esat Sagay Bey'in yaklaşık iki yıllık uzun bir görev süresi olmuştur.

20 Eylül 1932-13 Ağustos 1933 tarihleri arasında görev yapan Dr. Reşit Galip'in Maârif Vekilliğine gelmesiyle Köy İşleri Komisyonu kurulmuştur. Komisyon, eğitim merkezleri çevresinde köylerin kalkınması için gerekli planlamayı yapmıştır. Bu dönemde, Köy Yatılı Okulları sistemi geliştirilmeye başlamış, üniversitelerin ve yüksekokulların programına Türk İnkılâp Tarihi dersi eklenmiştir. Ayrıca ilkokullarda derslere başlamadan önce törenle söylenen "And" da bu yıllardan itibaren uygulanmıştır⁴¹. 22 Haziran 1933'te eğitim teşkilatında yeni bir düzenleme yapacak "Maârif

³⁷ İnan, *1920'lerde...a.g.e.*, s.67; Ergün, *a.g.e.*, s.43, 74-76; Yazıcı, *a.g.e.*, s.120-121.

³⁸ Nizamettin KOÇ, *Atatürk ve Eğitim*, Ankara 1989, s.150-156; Ergün, *a.g.e.*, s.44; Yazıcı, *a.g.e.*, s.120-123.

³⁹ Ergün, *a.g.e.*, s.31.

⁴⁰ Rauf İnan, "Mustafa Necati", *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.662; Sakaoğlu, *Cumhuriyet...a.g.e.*, s.33-34; Ergün, *a.g.e.*, s.46-53 vd.

⁴¹ Sakaoğlu, *Cumhuriyet...a.g.e.*, s.191.

Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Kanunu” kabul edilmiştir. 32 maddelik bu kanunla merkez teşkilatın bölümleri düzenlenirken, personelin görev ve yetkileri de belirlenmiştir.

Reşit Galip Bey’den sonra Refik Saydam kısa bir süre için Maârif Vekili olmuş ve onun yerine de 27 Ekim 1933 tarihinde Yusuf Hikmet Bayur gelmiştir. Bayur, Maârif Vekili olduktan sonra İstanbul Üniversitesi reformunu tamamlamış, hazırlanan raporlar ışığında eğitimin her kademesinde yenilikler yapılmıştır. Ancak, Hikmet Bey’in tarihi tettebularla meşgul olmak üzere istifa etmesi üzerine onun yerine Aydın Mebusu Abidin Özmen bu görevi devralmıştır. Onun 9 Haziran 1935 tarihinde Birinci Umumi Müfettişliğe tayin edilmesi sonrası ise yeni Maârif Vekili Saffet Arıkan olmuştur. Arıkan, Köy Enstitülerinin bir kısmının kurulmasında vazife almıştır⁴². Diğer taraftan İsmail Hakkı Tonguç’un İlköğretim Genel Müdürlüğüne getirilmesi ile de, eğitmen deneyinin gerçekleştirilmesi için gerekli siyasi ve idari ortamın hazırlanması temin edilmiştir.

Saffet Arıkan’ın Kültür Bakanlığı döneminde, en küçük köye kadar ilkokul öğretmeni bulup onların köylerde yetişmesini sağlamak, öğretmenin köydeki konumunu düzelterek etkin bir üretici yapmak için ilk girişim Köy Eğitmenleri Projesi ile olmuştur. Köy eğitmenleri köylerde halka tarım, hayvancılık, marangozluk, arıcılık faaliyetlerinin yanında okuma-yazma ve temel bilgileri de vermişlerdir. Deneme niteliğinde Çifteler Eğitim Kursundan başarılı sonuçlar alınması üzerine Kültür Bakanlığı; 1937-38 eğitim-öğretim yılında eğitmen kurslarının sayısını artırmaya karar vermiştir. 11 Haziran 1937’de çıkarılan 3288 sayılı Köy Eğitmenleri Kanunu⁴³ ile eğitmen kurslarının ne gibi yerlerde açılacağı, Kültür ve Ziraat Bakanlıklarınca bunlara nasıl yardım edileceği, eğitmenlere parasız tohum ve ziraat araçlarının ne şekilde sağlanacağı, bunları denetleyecek ve eksik kısımlarını tamamlayacak gezici başöğretmenlerin nasıl çalışacakları belirlenmiştir⁴⁴.

Saffet Arıkan, İsmet İnönü 11 Kasım 1938 tarihinde Cumhurbaşkanı seçildikten sonra yeniden kurulan Celal Bayar hükümetinde Kültür Bakanı olarak görev almıştır. Ancak 47 gün sonra istifa eden Arıkan’ın yerine 30 Aralık 1938–7 Ağustos 1947 tarihleri arasında görev yapacak Hasan Âli Yücel göreve gelmiştir.

Atatürk döneminde eğitimin bir başka gelişmesi ise yükseköğretimde gerçekleşmiştir. Bu amaçla 1925’te Ankara’da Hukuk Mektebi’nin açılışını, 1926’da Gazi Eğitim Enstitüsü’nün, 1930’da Yüksek Ziraat Okulu’nun ve 1933’te Osmanlı döneminde ismi Darü’l-fünûn olan İstanbul Üniversitesi’nin açılışı takip etmiştir. 1934’te Ankara Millî Musiki ve Temsil Akademisi açılırken, 1935’te İstanbul’da bulunan Mülkiye Mektebinin adı Siyasal Bilgiler okullarına çevrilerek Ankara’ya taşınmıştır. Atatürk’ün öncülüğünde 1933’ten itibaren yapılan üniversite reformu, 9 Ocak 1936’da Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nin açılışı ile devam etmiştir⁴⁵. Üniversite reformu sayesinde yabancı uzman ve öğretim üyelerinin çeşitli fakültelerde ders vermeleri sağlanmıştır. Ayrıca eğitim ve kültür

⁴² Yazıcı, *a.g.e.*, s.126-127; İlhan BAŞGÖZ, **Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1995, s.161 vd.

⁴³ *Düstur*, D.2, C.18, 11 Haziran 1937, s.475-478, Resmi Gazete ile neşir ve ilanı 25 Haziran 1937, sayı: 3639, Kanun No: 3238,

⁴⁴ Cemil ÖZTÜRK, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Ankara 1996, s.144-145; Başgöz, *a.g.e.*, s.177-178;

⁴⁵ Sakaoğlu, *Cumhuriyet...a.g.e.*, s.77.

reformunu tamamlayacak şekilde John Dewey, Kühne, Omer Buyse, Albert Malche, Beryl Parker gibi uzmanların ve Amerikan heyetlerinin görüşlerine müracaat edilmiştir⁴⁶.

D. Cumhuriyet Döneminde Mersin’de Eğitim

a) İlköğretim

Cumhuriyet’ten önce sıbyan mektepleri ve iptidâi mekteplerde yapılan ilköğretim, halkın okuma-yazma oranında çok önemli ilerleme sağlayamamıştır. Bu sebeple 1923’ten itibaren ilköğretim, üzerinde en çok durulan alan olmuştur. Bu çabalar daha sonraki yıllarda artarak devam etmiştir. Eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulması, okulun herkese açık ve parasız olması, ilköğretimin yaygınlaştırılması ve toplumun çağdaşlaşması amacıyla yapılan çalışmalar sonucunda 1923-1938 arasında gözle görülür sayısal artışlar yaşanmıştır. Böylece 1923-1924 ders yılında 4.894 olan ilkokul sayısı, 10.238 olan ilkokul öğretmeni ve 341.941 olan ilkokul öğrenci sayısı 1937-1938 ders yılına kadar sırasıyla, %137, %154 ve %224’lük artışlar göstermiştir. Neticede 1937-1938 ders yılına gelindiğinde ilkokullar 6.700, ilkokul öğretmeni 15.775, öğrenciler ise 764.691 sayısına ulaşmıştır. Ancak ilköğretim alanındaki bu sayısal gelişmeler tek başına yeterli görülmemiş, Birinci ve İkinci Heyet-i İlmiye toplantılarında ilk ve ortaokul programlarında Cumhuriyet rejiminin gereklerine göre düzenlemeler yapılmıştır. Böylece ilköğretimde çağdaş ve yaygın eğitimin oluşması temin edilmeye çalışılmıştır⁴⁷.

Tablo 8. Türkiye’de Yıllara Göre İlkokul Sayısı ve Bunların Öğretmen ve Öğrenci Miktarı

Seneler	İlkokul Sayısı	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
1923-1924	4.894	10.238	9.021	1.217	341.941	273.107	62.954
1930-1931	6.598	16.318	11.504	4.814	489.299	315.072	174.227
1940-1941	10.596	20.564	14.583	5.981	955.747	661.279	294.468
1950-1951	17.428	35.871	26.714	9.157	1.616.626	1.016.915	599.711
1960-1961	24.398	62.526	48.944	14.032	2.866.501	1.800.026	1.066.475
1970-1971	38.234	132.721	87.469	45.252	5.013.408	2.892.654	2.120.754
1980-1981	45.507	211.573	126.105	85.468	5.653.069	3.086.135	2.566.934
1991-1992	47.855	208.912	122.487	86.425	6.516.837	3.474.841	3.041.996

⁴⁶ Kurt, a.g.t., s.106-107; Rifat ÖNSOY, “Darü’l-fünûn, 1933 Üniversite Reformu ve Yabancı Bilim Adamlarının Türk Yükseköğretim Kurumlarında Görev Almalarına Dair Bazı Düşünceler”, “Atatürk ve Dil”, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, 3-6 Ekim 1995, Gazi Mağusa, KKTC, C.II, Ankara, 1998, s.639 vd.; Ülker AKKUTAY, **Millî Eğitimde Yabancı Uzman Raporları**, Serçe Matbaacılık, Ankara 1996, s.3 vd.; Horst WIDMANN, **Atatürk ve Üniversite Reformu**, Çevirenler: Aykut Kazancıgil, Serpil Bozkurt, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2000.

⁴⁷ Demirtaş, a.g.m., s.166-167.

2000-2001	36 072	345.015	193.799	151.216	10.480.721	5.635.131	4.845.590
2007-2008	34.093	445.452	223.406	222.046	10.870.570	5.676.872	5.193.698

(1923-2008)⁴⁸

Cumhuriyet döneminde Türkiye genelindeki ilkokul ve buralardaki öğretmen ve öğrenci sayıları yukarıda görüldüğü gibi yeni kurulan Türk devleti gibi yıllar geçtikçe gelişme kaydetmiştir. Ülkenin bu görünümünden sonra 1923 yılında henüz sancak merkezi olan Mersin’de ise 1 anaokulu, 7’si şehirde, 6’sı köylerde olmak üzere 13 ilkokul, 38 öğretmen ve 840 öğrenci vardı. Aynı yıl Mersin’e bağlı olan Tarsus kazasında köy ve şehir merkezinde toplam 20 ilkokul, 33 öğretmen ve 1027 öğrenci bulunuyordu. Silifke merkez kazasında toplam 10 ilkokul, 20 öğretmen ve 498 öğrenci vardı. 1928 yılına gelindiğinde ilkokul sayısı 74’e çıkarak %68’lik bir artış sağlamış, buralarda öğretmen sayısı 151, öğrenci sayısı ise %70’lik bir artışla 3.552 olmuştur⁴⁹. 1934-1935 ders döneminde 136 okul olmakla birlikte bu sayı 1949 yılına kadar çok fazla artmamıştır.

Tablo 9. Mersin’de Resmi İlkokullarda Yıllara Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

(1926-2008)⁵⁰

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1926-1927	142	235	222	13	7.956	6.801	1.155
1934-1935	136	243	194	49	11.031	7.540	3.491
1939-1940	143	269	202	67	16605	11.660	4.945
1944-1945	182	333	221	112	23.836	15.239	8.597
1949-1950	297	583	439	144	29.630	18.497	11.133
1954-1955	332	439	384	55	37.215	22.656	14.559
1959-1960	418	1.036	805	231	48.060	28.999	19.061
1964-1965	507	1.512	1.114	398	70.927	40.380	30.547
1969-1970	667	2.417	1.473	944	90.838	49.377	41.461
1972-1973	714	3.011	1.732	1.279	102.674	54.572	48.102
2000-2001 ⁵¹	558	9.048	4.829	4.219	249.348	132.159	117.189
2007-2008 ⁵²	552	5.897	5.474	5.423	251.886	131.245	120.641

⁴⁸ Akyüz, a.g.e., s.350 ; BCA, 18.04.1939, 030.01./90.559.2. ; DİE, **Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1979-1980**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1981, s.1vd.

⁴⁹ Mehmet DOĞAN, **Türkiye Cumhuriyeti’nin Eğitim Politikası ve Mersin’de Eğitim (1923-1950)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin 2005, s.94-96.

⁵⁰ DİE, **Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1973, s.24 ; DİE, **Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1949-1950**, Yeni Matbaa, Ankara 1952, s.255 ; **Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1979-1980**, s.22.

⁵¹ Resmi ve özel ilköğretim okullarına ait bilgiler yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, **Milli Eğitim Sayısal Veriler 2001**, Ankara 2001, s.86.

Mersin vilayetinde okullaşma oranı şehir merkezi, köy ve cinsiyete göre farklılık göstermiştir. Özellikle şehir ilkokul sayısındaki artış köy ilkokullarına göre daha geride kalmıştır. 1950 yılına gelindiğinde Mersin’de okul sayısı 1923’e göre %37 artabilmiştir. Bu durum CHP’nin aldığı önlemlere rağmen Türkiye genelinde yaşanan sıkıntıların doğal bir sonucu olmuştur.

1960 yılında şehir okullarının sayısı iki kat, köy okullarının sayısı da yaklaşık üç kat artmıştır. 1962-1980 yılları arasında şehir okulları 41’den 87’ye, köy okulları da 420’den 705’e yükselmiştir. Ancak 1970’li yıllardan itibaren köylerde yeterince okulun yapılması ile şehirlerdeki okullaşma oranı daha fazla olmaya başlamıştır. Nitekim 1980-1981 ders yılında ilde okulsuz köy kalmamıştır.

1927 yılındaki öğrenci sayısı 1943 yılına gelindiğinde %119, 1950 yılında %88 oranında artmıştır. 1962 yılına kadarki yaklaşık 20 yıllık sürede ise öğrenci sayısı 2,5 kat daha artmıştır. Bu oran 1980’e kadar olan dönemde %83,2’ye gerilemiştir. Okullaşmadaki artışa rağmen okul binalarının yetersizliği ve artan öğrenci sayısı karşısında ikili eğitim yapmak zorunluluğu doğmuştur. Öyle ki şehirde artan nüfus bunu zorunlu kılmıştır⁵³.

Mersin ilkokullarında kız ve erkek öğrenci arasında olan uçurum 1930’lu yılların ortalarından itibaren hızla kapanmaya başlamıştır. Günümüzde Türkiye’deki köy-şehir nüfus dengesinin şehirleşme lehine olmasıyla birlikte şehirlerdeki öğrenci sayısındaki artışlar daha fazla olmaktadır.

Mersin’de, 1923’te 60 olan ilkokul öğretmeni sayısı, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gerçekleşen eğitim seferberliği sayesinde hızla artmıştır. 1926-1927 ders yılındaki ilkokul öğretmeni sayısı 235, 1939-1940 ders yılındaki sayı ise 269 olmuştur. Mersin’de özellikle 1955 yılından sonra öğretmen sayısı %100’lük oranı geçecek şekilde artmıştır. Böylece öğretmen başına düşen öğrenci sayısında gelişme yaşanmıştır.

Tablo 10. Türkiye’de Yıllara Göre Resmi ve Özel Ortaokul Sayısı ve Bunların Öğretmen ve Öğrenci Miktarı (1923-1997)⁵⁴

Seneler	Ortaokul Sayısı	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
1923-1924	72	796	-	-	5905	-	-
1930-1931	83	1.068	845	223	27.093	20.148	6.945
1940-1941	252	3.867	2.422	1.445	95.332	69.097	26.235
1950-1951	440	4.528	2.437	2.091	68.765	50.262	19.037
1960-1961	776	13.269	9.110	4.159	318.138	241.261	76.877

⁵² Resmi ve özel ilköğretim okullara ait bilgiler yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, **Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2007-2008**, Ankara 2008, s.32-33.

⁵³ **Yurt Ansiklopedisi**, c.5, İstanbul 1982, s.3713.

⁵⁴ Akyüz, *a.g.e.*, s.357 ; 1979-1980, s.VII ; *BCA*, 18.04.1939, 030.01./90.559.2.

1970-1971	1.842	28.452	18.578	9.874	783.471	569.719	213.752
1979-1980	4.103	30.930	20.355	10.575	1.180.233	786.550	393.683
1991-1992	7.078	51.046	32.492	18.554	2.402.692	1.497.720	904.922
1996-1997	8.844	71.808	41.893	29.915	2.269.620	1.389.357	880.263

1923-1924 ders yılında 72 olan ortaokul sayısı 1937-1938 senesinde %194'lük bir artışla 140'a çıkmıştır. Aynı dönemlerin ortaokul öğretmenlerinin sayısı da 796'dan 2.840'a çıkararak %357'lik bir artış göstermiştir. Ayrıca 1923-1924 ders yılında 5.905 olan öğrenci sayısı da %1255'lik büyük bir artış göstererek 74.107'yi bulmuştur.

Mersin'de Osmanlı döneminden itibaren açılmaya başlayan ortaokul seviyesindeki okulların sayısı cumhuriyetin ilk yıllarında yavaş bir gelişme kaydetmiştir. Nitekim ortaokul olarak Mersin merkezde Mersin İdadisinin programına yeni derslerin ilavesi ile 1922 yılında Mersin Ticaret İdadisi açılmıştır. Bu okul 1926-1927 ders yılında Mersin Ortaokulu'na dönüştürülmüştür. Silifke'deki idâfi 1924 yılından itibaren ortaokul haline getirilirken aynı yıl Tarsus'ta da bir ortaokul açılmıştır.

Mersin vilâyetinde 1938 yılında 3, 1950 yılında 4 olan ortaokul sayısı, 1959-1960 ders yılında sadece 8 idi. Ortaokullardaki artış 1964-1965 döneminden sonra kendini göstermeye başlamıştır. Böylece 1981 yılında Mersin'deki ortaokul sayısı 58'i bulmuştur. Gülnar ilçesi dışındaki bütün ilçelerin köy ve bucaklarında ortaokul açılmıştır. Fakat açılan bu okulların bazılarında öğrenci sayısı 30'u bile geçmemektedir⁵⁵.

Atatürk döneminde Türkiye çapında olduğu gibi Mersin'de de ortaokul öğrencilerinin sayısında önemli bir artış olmuştur. Ancak II. Dünya savaşı ve beraberinde getirdiği olumsuzluklar ülkede okullaşma oranını, öğretmen sayısını ve öğrencilerin okula devamını oldukça etkilemiştir. Böylece Demokrat Parti dönemi ortaokul sayısı ve öğrencilerin bu okullara devamındaki artışta asıl gücü oluşturmuştur. Bu etki 1960 askeri darbesinin etkisinin azaldığı 1965'li yıllardan itibaren yeniden kendini göstermiştir. 1980 yılına gelindiğinde Mersin'de 24.089 ortaokul öğrencisi ve 462 öğretmene kavuşulmuştur. Fakat öğretmen artışının öğrenci artışının gerisinde kalması bir öğretmene düşen öğrenci sayısının çoğalmasına neden olmuş ve bu durum eğitimde kalitenin ve verimliliğin düşmesine yol açmıştır⁵⁶.

Tablo 11. Mersin'de Resmi Ortaokullarda Yıllara Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı
(1926-1997)⁵⁷

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1926-1927	3	25	25	-	182	182	-

⁵⁵ Yurt Ansiklopedisi, s.3714.

⁵⁶ Yurt Ansiklopedisi, s.3714.

⁵⁷ Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, s.45 ; 1979-1980, s.1.

1934-1935	3	36	31	5	652	539	113
1939-1940	3	50	38	12	1.503	1.171	332
1944-1945	3	58	43	15	1.249	938	311
1949-1950	4	59	40	19	1.158	896	262
1954-1955	7	76	49	27	1.934	1.504	430
1959-1960	8	130	96	34	5.207	4157	1.050
1964-1965	10	258	195	63	6.945	5.203	1.742
1969-1970	22	399	271	128	14.448	10.021	4.427
1972-1973	20	459	333	126	18.209	12.146	6.063
1979-1980 ⁵⁸	53	462	336	126	24.089	14.576	9.513

Tablo 12. Mersin’de Özel Ortaokullarda Yıllara Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı
(1934-1997)⁵⁹

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
1934-1935	1	-	-	-	27	27	-
1939-1940	1	3	2	1	101	101	-
1944-1945	1	8	8	-	121	121	-
1949-1950	1	5	4	1	114	114	-
1954-1955	1	9	9	-	122	122	-
1959-1960	2	23	13	10	173	166	7
1964-1965	4	49	26	23	531	406	125
1969-1970	4	31	11	20	793	567	226
1972-1973	4	61	37	24	583	447	136
1979-1980	3	15	4	11	585	426	159

b)Ortaöğretim

Osmanlı Devleti’nde son dönem yenilik hareketlerinin ana noktasını ortaöğretim kurumları oluşturmuş, bu durum Cumhuriyet döneminde de devam ettirilmek istenmiştir. 1923’teki Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında, sultânî olan ortaöğretim kurumlarının ismi lise olarak değiştirilmiş, ortaokullara bir, ortaokullu liselere iki devreli lise denilmiştir. 1924 yılında bir devreli liselere ortaokul denilmeye başlanmış ve ortaöğretim; üç yıl ortaokul, üç yıl lise olarak bugünkü yapıya

⁵⁸ 1979-1980 ders yılında resmi ortaokulların dışında temel eğitim yatılı bölge ortaokulu (159 öğrenci, 12 öğretmenli) ve Akşam Ortaokulu (257 öğrenci ve 9 öğretmenli) bulunmaktadır. 1979-1980, s.2-12.

⁵⁹ **Millî Eğitimde 50 Yıl**, s.53 ; 1949-1950, s.267 ; 1979-1980, s.5, 13.

yaklaştırılmıştır. 1926-1927 eğitim-öğretim döneminden itibaren, ortaöğretimde yatılı olmayan öğrencilerden ücret alınmamaya başlanmış ve ortaöğretimde karma eğitim uygulanmasına geçilmiştir. İlköğretimde olduğu gibi ortaöğretimde de ders program ve müfredatında değişiklikler yapılmış, yeni ders kitapları yazılmıştır. Arapça ve Farsça dersler kaldırılırken Türkçe ve edebiyat gibi derslere daha fazla yer verilmiş, liselerde ilk defa sosyoloji dersi okutulmaya başlanmıştır⁶⁰. Ortaöğretimdeki bu niteliksel gelişmeler şu sayısal verilerle desteklendiğinde Cumhuriyet'in eğitim kazançlarını daha iyi anlamak mümkün olabilecektir.

1923-1924 ders yılından 1937-1938 ders yılına gelindiğinde 23 olan lise sayısı %196'lık bir artış ile 68'e, 513 olan lise öğretmenleri sayısı %227'lik bir artış ile 1.164'e ve 1.241 olan lise öğrencisi sayısı %1692'lik bir artış ile 21.000'e yükselmiştir.

Tablo 13. Türkiye'de Yıllara Göre Lise Sayısı ve Bunların Öğretmen ve Öğrenci Miktarı (1923-2008)⁶¹

Seneler	Lise Sayısı	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
1923-1924	23	513	-	-	1.241	-	-
1930-1931	57	637	542	95	5.699	4.333	1.366
1940-1941	82	1.544	1.110	434	24.862	18.881	5.981
1950-1951	88	1.954	1.120	834	22.169	17.526	4.643
1960-1961	194	4.219	2.394	1.825	75.632	56.016	19.616
1970-1971	518	11.219	6.977	4.242	244.569	173.885	70.684
1979-1980	1.108	36.198	22.438	13.760	531.760	341.969	189.791
1991-1992	4.089	119.983	71.619	48.364	1.580.729	965.488	615.241
2000-2001	6.291	139.969	83.268	56.701	2.362.653	1.382.912	979.741
2007-2008	8.280	191.041	111.958	79.083	3.245.322	1.789.238	1.456.084

Türkiye'de lise seviyesinde okullaşma oranının oldukça düşük olması nedeniyle, Mersin'de ilk lisenin açılması 1945 yılını bulmuştur. 1945-1946 öğretim yılından itibaren faaliyete geçen Tefvik Sırrı Gür Lisesini, 1953'te ortaokuldan liseye çevrilen Tarsus Lisesi takip etmiştir. Mersin'deki üçüncü lise ise Tarsus Amerikan Kolejidir. Ortaöğretimdeki okullaşmaya yönelik gelişmeler, Mersin'de ortaokulu bitiren öğrencilerin çevre illere giderek lise eğitimi alma sıkıntılarını ortadan kaldırmıştır. Mersin'deki liselerin resmi ve özel toplam sayısı 1970'e gelindiğinde 6, 1980 yılında ise

⁶⁰ Ömer KÜRKÇÜOĞLU vd., **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I/2**, YÖK Yayınları, Ankara 1995, s.50-51.

⁶¹ Akyüz, *a.g.e.*, s.357 ; *BCA*, 18.04.1939, 030.01./90.559.2.43 ; DİE, **Milli Eğitim İstatistikleri-Ortaöğretim 1979-1980**, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1982, s.VII ; **Milli Eğitim İstatistikleri-Öğün Eğitim 2007-2008**.

17'ye çıkmıştır. Bu liselerden 1'i Akşam Lisesi, 2'si İçel'deki Özel İçel Koleji ve Özel Toros Kolejiydi⁶².

Liselerde okuyan öğrenci sayısı, okul sayılarının da artması ile 1960-1980 yılları arasında büyük bir artış göstermiştir. Özellikle kız öğrencilerin sayında belirgin bir yükseliş olmuştur. Buna rağmen ortaokullardan liselere geçen öğrenci oranı kızlarda daha düşük olmuştur. Liselerdeki öğretmen sayısındaki artış ise öğrenci sayısındaki artıştan çok daha fazla olmuştur.

Tablo 14. Mersin'de Resmi Liselerde Yıllara Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı (1949-)⁶³

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
1949-1950	1	13	8	5	203	170	33
1954-1955	2	28	17	11	539	451	88
1959-1960	3	35	24	11	1.110	897	213
1964-1965	3	40	25	15	1.866	1.525	341
1969-1970	6	121	88	33	4.638	3.346	1.292
1972-1973	10	207	148	59	6.445	4.564	1.881
2000-2001 ⁶⁴	127	3.307	2.072	1.235	59.180	31.668	27.512
2007-2008 ⁶⁵	99	3.209	1.853	1.356	55.420	28.048	27.372

Osmanlı Devleti'nde mesleki ve teknik eğitim alanında da bazı çalışmalar yapılmış ancak bunların yetersizliği sonucunda Cumhuriyet döneminde bu konu yeniden ele alınmıştır. Böylece meslek okullarının yaygınlaştırılması ve Türk toplumunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyeye getirilmesi arzulanmıştır. Bu amaçla meslekî ve teknik öğretimin kurucusu ve ilk müsteşarı olan Mehmet Rüştü Uzel'in sorumluluğunda, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğindeki eğitim seferberliği dâhilinde önemli adımlar atılmıştır. İlk olarak 1927 yılında, meslek okullarına ait işlerin Yüksek Öğretim Dairesi tarafından yürütülmesi uygun görülmüş ve aynı yıl 1052 sayılı kanunla erkek sanat okulları Maârif Vekâletine devredilmiştir. Böylece Maârif Vekâleti, sanat okullarında ilk reform hareketini gerçekleştirmiştir. Mevcut okullar, ortaokul ve lise düzeyinde yeniden örgütlenmiştir. Bu okullardaki kültür dersleri artırılırken, yeni meslek dersleri konmuştur. Okulların öğretmen açığı için Maârif Vekâleti, Avrupa ve Amerika'ya öğrenci yollarken, oralardan bazı öğretmen ve uzmanları da

⁶² **Yurt Ansiklopedisi**, s.3714-3715.

⁶³ *Millî Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s.60; *Millî Eğitim İstatistikleri-Ortaöğretim 1979-1980*, s.40-42.

⁶⁴ Resmi ve özel okullar dâhildir. *Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001*, Ankara 2001, s.171.

⁶⁵ Genel liseler toplamıdır. *Millî Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2007-2008*, s.32-33.

ülkeye davet etmiştir⁶⁶. Böylece yabancı uzmanların tavsiyeleri bir program hâlinde değerlendirilerek ilerleyen yıllarda tatbik edilmeye başlamış ve 1927'den 1933 senesine kadar beş yeni sanat mektebi açılmıştır.

Tablo 16. Yıllara Göre Mesleki ve Teknik Okul Sayısı ve Bunların Öğretmen ve Öğrenci Miktarı (1923- 1937)⁶⁷

Seneler	Mesleki ve Teknik Okul		Öğretmen		Öğrenci	
	Sayısı	%	Sayısı	%	Sayısı	%
1923-1924	44	100	258	100	4.019	100
1936-1937	40	91	633	245	6.528	162
2000-2001	3.544	68.467	42.306	26.161	547.441	327.797
2007-2008	4.450	84.771	51.027	33.744	744.631	520.239

Mesleki ve Teknik Okulların sayısı 1923-1924 ders yılında 44 iken 1936-1937 ders yılında bu sayı 40'a düşmüştür. Fakat bu okulların gerek öğretmen gerekse öğrenci sayısı 1936-1937 ders yılına gelindiğinde sırasıyla %245 ve %162 oranında bir artış kaydetmiştir. 2007-2008 ders yılına gelindiğinde ise okul sayısı 4.450'ye öğretmen sayısı 51.027'ye, öğrenci sayısı ise 744.631'e yükselmiştir.

Mersin'de ilk mesleki öğretim kurumu 1922 yılında açılmış olan Ticaret İdadisi'dir. Cumhuriyet döneminde Akşam Ticaret Okulu'nun açılıp kapanması yanında, 1929'da açılan Meslek Ticaret Kursu faaliyette bulunmuştur. Burası 1932'den itibaren Akşam Ticaret Mektebi adını almıştır. II. Dünya Savaşı devam ederken Mersin'de mesleki ve teknik eğitim alanında ilk olarak 1942'de Akşam Kız Sanat Okulu, 1943'te Kız Enstitüsü, 1945'te Orta Sanat Okulu ve Alata Teknik Bahçıvanlık Okulu açılmıştır. 1948'de Erkek Sanat Enstitüsü ve 1949 yılında Ticaret Lisesi açılan diğer okullardır. Bu okullarla rağmen gelişme gösteremeyen Mersin'deki mesleki ve teknik öğretim 1960 yılından itibaren hamle yapmıştır. Planlı kalkınma dönemi ile birlikte 1980'e gelindiğinde, ildeki orta ve lise seviyeli mesleki ve teknik okul sayısı 29'a ulaşmıştır. Bu okullardan ticaret liseleri en fazla öğrenci sayısına sahip iken burayı endüstri meslek liseleri ile imam hatip liseleri takip etmiştir. Bu okullardaki öğrenci sayılarının fazlalığına rağmen genel olarak meslek okullarındaki öğrenci sayıları ortaöğretimin genel payı içinde oldukça düşük kalmıştır.

⁶⁶ Bahattin DEMİRTAŞ, "Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt:1, Sayı:2, Yaz 2008, Ankara 2008, s. 170 ; Orhan TUNA, *Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1973, s.42; Yazıcı, *a.g.e.*, s.164-165. Başgöz, *a.g.e.*, s.209-211.

⁶⁷ *BCA*, 18.04.1939, 030.01./90.559.2; *Milli Eğitim Sayısal Veriler 2001*; *Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2007-2008*.

Tablo 17. Mersin’de Mesleki ve Teknik Liselerde Yıllara Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı (1923-2008)⁶⁸

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
1938-1939	2	3	3	-	45	32	13
1944-1945	2	26	13	13	140	46	94
1949-1950	6	63	45	18	766	603	163
1954-1955	7	83	49	34	1.082	781	301
1959-1960	8	107	63	44	1.595	871	724
1964-1965	19	271	161	110	3.681	1.927	1.754
1969-1970	15	219	135	84	3.248	2.288	960
1972-1973	14	247	161	86	3.910	2.615	1.295
2007-2008	87	1.786	1.137	649	25.334	15.608	9.726

1949-1950 ders yılında Mersin’deki Mesleki ve Teknik Okulların isimleri, öğrenci-öğretmen sayıları ve bu okulların bir yıllık toplam giderleri şöyledir: İçel-Mersin Kız Enstitüsü (147 öğrenci, 14 öğretmen, 71.041 lira giderli), İçel-Mersin Erkek Sanat Enstitüsü (290 öğrenci, 90.421 lira giderli), İçel-Mersin Ticaret Lisesi (143 öğrenci, 177 öğretmen, 41.786 lira giderli), İçel-Alata Teknik Bahçıvanlık Okulu (186 öğrenci, 21 öğretmen, 478.389 lira giderli). 1949-1950 ders döneminde yukarıdaki okulların dışında Tarsus Akşam Kız Sanat Okulu, Resmi Köy Kadınları Gezi Kursları, Mersin Pratik Erkek Sanat Okulu, İçel Ziraat Aletleri ve Makine Kursunun Mersin’de örgün ve yaygın eğitime katkı sağladığı görülmektedir⁶⁹.

Tablo 18. Lise Seviyeli Mesleki ve Teknik Okullar (1979-1980 ders yılı)⁷⁰

Okul	Okul Sayısı	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
İmam Hatip Lisesi	3	92	80	12	254	254	-
Kız Meslek Lisesi	4	165	39	126	517	-	517
Endüstri M. Lisesi	4	131	114	17	2.048	1.813	235
Teknik Lise	1	6	5	1	107	88	19
Ticaret Lisesi	4	121	91	30	2.756	1.503	1.253

⁶⁸ Maârif İstatistiği 1938-1939, s.364-365 ; Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, s.76 ; Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2007-2008.

⁶⁹ DİE, Milli Eğitim İstatistikleri-Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1949-1950, Doğu Matbaası, Ankara 1952, s.30 vd.

⁷⁰ DİE, Milli Eğitim İstatistikleri-Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1979-1980, Devlet İstatistik Matbaası, Ankara 1982, s.3-19, 40-50.

Akşam Ticaret Lisesi	1	2	1	1	110	105	5
Otelcilik ve Turizm L.	1	10	8	2	168	119	49
Ev Ekonomisi M. L.	1	18	10	8	98	-	98

Tablo 19. Orta Seviyeli Mesleki ve Teknik Okullar (1979-1980 ders yılı)⁷¹

Okul	Okul Sayısı	Öğretmen			Öğrenci		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kız
İmam Hatip Ortaokulları	6	22	17	5	2.139	1.781	358
Kız Sanat Okulları	3	*	*		640	-	640
Teknik Ziraat Okulları	1	*	*		84	84	-

*Yararlanılan kaynakta bilgi verilmemiştir.

Mersin’de ilk ve ortaöğretime ait okullar ve bu okullardaki öğrenci ve öğretmen durumlarından başka anaokulu ve askeri okullara ait kısa bilgiler vermek faydalı olacaktır. Buna göre 1934 yılında Mürşide Sümer tarafından kurulan Mersin Issıyuva anaokulunun başlangıçta 1 öğretmeni ve 60 öğrencisi bulunmaktaydı. 1938-1939 ders yılında İçel-Mersin Issıyuva Anaokulunda: 43 erkek, 21 kız toplam 64 öğrenci varken 1 öğretmen mevcuttur. Okulun yıllık masrafı toplam 2.706 liradır⁷². 1948-1949 ders yılında bu okulun öğrenci sayısı 37’ye, 1959-1960 ders yılında 23’e düşmüş, öğretmen sayısı ise 2’ye yükselmiştir⁷³. 1949-1950 ders yılında 98 öğrenci bulunan okulda 6 öğretmen görev yapmaktadır⁷⁴. Bundan başka II. Dünya Savaşı devam ederken Deniz Harp Okulu, Deniz Lisesi ve Deniz Gedikli Ortaokulları 1941-1946 yılları arasında Mersin’de eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Savaşın sona ermesi üzerine bu okullar yeniden İstanbul’a taşınmıştır.

E. Halk Eğitimi

Mersin’de Millet Mektepleri 1929 yılında açılmıştır. Şehir ve köylerde toplam 134 A dershanesinde, 52 B dershanesinde olmak üzere toplam 186 öğretmen görev yapmıştır. A dershanesine 3.697 erkek ve 1.988 kadın, B dershanesine ise 1.696 erkek ve 525 kadın devam etmiştir. Ancak kurslara giden öğrencilerin %56’sı kurslar devam ederken ayrılmıştır⁷⁵.

⁷¹ Milli Eğitim İstatistikleri-Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1979-1980, s.22-27, 40-50.

⁷² Maarif İstatistiği 1938-1939, s.

⁷³ DİE, Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1953-1960, Ankara 1963, s.328.

⁷⁴ Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1949-1950, s.230-231, 262, 284-285.

⁷⁵ Doğan, a.g.t., s.239-240.

Tablo 20. Mersin’de 1928-1934 Yılları Arasında Millet Mekteplerinin Durumu⁷⁶

Öğretim Yılı	Öğretmen	Öğrenci	Mezun	Mezun-%
1928-1930	186	7.906	4.476	56
1929-1930	91	5.109	1.898	37
1930-1931	79	3.041	1.096	36
1931-1932	47	1.822	724	39
1932-1933	43	1.932	792	40

1928-1935 yılları arasında Millet Mektepleri olarak anılan okullar, 1936-1950 yılları arasında Ulus Okulları olarak faaliyette bulunmuşlardır. 1938-1939 ders yılında Ulus Okullara devam eden öğrenci sayısı 74 olup burada 2 öğretmen çalışmaktadır. Aynı dönemde ülke genelinde 2665 dersane ve 2097 öğretmen ve toplam 88396 öğrenci olduğu göz önünde bulundurulduğunda Mersin’de Ulus Okulların çok fazla yeterli olmadığı görülmektedir⁷⁷.

Mersinde okur-yazarlık oranı, 1935 yılında ülke ortalamasının üzerindedir. Bu oran 1960 yılında %44.25’e, 1970 yılında %59.85’e yükselmiştir. Böylece kadın ve erkek nüfusta okuma-yazma bilenlerin oranı %50’lik dilimi geçmiştir. Diğer taraftan 1935’teki kadın-erkek okuryazarlığı arasındaki fark yıllara göre azalmıştır. Mersin ilinde okuryazarlık oranı 1980 yılına gelindiğinde %72.33 olmuştur. Bu yılda ülke ortalaması ise %67.48’dir. 1985’te %81.16, 1990’da %83.74 olan okuryazarlık oranı, 2000 yılında %89.16’ya kadar çıkmıştır. Diğer taraftan 2000 yılında Türkiye genelindeki okuma-yazma oranı %87.32 ile Mersin’deki göstergeye de yaklaşmıştır⁷⁸.

Tablo 21. Mersin’de Dokuz ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfus ve Okuma-Yazma Bilenlerin Sayısı (1935-1970)⁷⁹

Yıllar	6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfus			Okuma-yazma bilen					
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
1935	244.236	120.843	123.393	42.717	17.49	33.085	27.38	9.632	7.81
1945	222.171	109.150	113.021	72.681	32.71	53.339	48.87	19.342	17.11
1950	268.348	133.505	134.843	94.254	35.12	67.926	50.88	26.328	19.52
1955	296.556	149.643	146.913	133.149	44.90	93.898	62.75	39.251	26.72
1960	359.314	184.271	175.043	158.979	44.25	109.768	59.57	49.211	28.11

⁷⁶ Doğan, a.g.t., s.244.

⁷⁷ Maârif İstatistiği 1938-1939, s.204, 205.

⁷⁸ DİE, İl Göstergeleri 1980-2000, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 2004, s.26.

⁷⁹ Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, s.9.

1965	414.022	212.521	201.501	226.752	54.76	148.934	70.07	77.818	38.61
1970	489.350	245.545	243.805	292.901	59.85	179.850	73.24	113.051	46.37

1949 mali yılı hesaplamasına göre, resmi eğitimli ilkokulların ve bağımsız eğitimli okulların Mersin'deki bir yıllık toplam gideri 1.616.680 liradır. 1955 yılında bu tutar 3812969 lira olmuştur. Ülke genelinde bu okul türlerine ait genel toplam ise, 96.525.123 liradır⁸⁰.

Mersin'de, 1949-1950 döneminde bağımsız eğitimli köy okullarında 16 yaşından yukarı vatandaşlara açılan 2 dershanede, 2 eğitimci ile 70 öğrenciye okuma-yazma öğretilmiştir. 1954 yılında dershane ve eğitimci sayısı 4'e, öğrenci sayısı ise 74'e çıkmıştır. Öğretmenli ve öğretmenli-eğitmenli köy okullarında 16 yaşından yukarı vatandaşlara açılan 6 gece okulunda 156 kişi eğitim almıştır. 1954'te sayısı 10 olan bu okullarda öğrenci sayısı da 331 olmuştur⁸¹.

Tablo 22. Mersin'de Halk dersaneleri, Öğretmen ve Mezun Sayısı (1934-)⁸²

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen			Mezunlar		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1934-1935	56	55	52	3	1.725	1.669	56
1939-1940	-	-	-	-	42	42	-
1944-1945	18	18	16	2	373	224	149
1959-1960	4	4	4	-	74	72	2
1964-1965	22	21	19	2	170	132	38
1969-1970	11	11	10	1	155	145	10
1972-1973	8	8	7	1	68	9	59

Mersin'de 1938-1939 döneminde ilk meslek ve teknik dersaneler bünyesinde: İçel Şenyuva biçki dikiş yurdu, İçel T.Kadınlar biçki dikiş yurdu, İçel Oğuzlar biçki dikiş ve şapka yurtları vardır. Buralarda birer öğretmen bulunurken sırası ile 28, 26, 8 öğrenci yer almıştır. Bu dönemde Türkiye'deki toplam yurt sayısı 84 olup 1310 öğrenci vardır⁸³.

⁸⁰ Milli Eğitim İstatistiği-İlköğretim 1949-1950, s.274-275, 282-283 1953-1960, s.286-287.

⁸¹ Milli Eğitim İstatistiği-İlköğretim 1949-1950, s.312-314 ; Milli Eğitim İstatistiği-İlköğretim 1959-1960, s.341.

⁸² Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, s.93.

⁸³ Maârif İstatistiği 1938-1939, s.374-375.

Tablo 23. Mersin’de Akşam Kız Sanat Okullarının Yıllara Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı (1923-)⁸⁴

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1944-1945	2	9	281
1949-1950	2	4	460
1964-1965	4	2	735
1969-1970	4	2	771
1972-1973	5	4	1.432

Bunların dışında Türk Ocağı, Halkevi, Mersin Öğretmenler Derneği, Türk Maârif Cemiyeti Mersin Şubesi, Köy Okulu Yaptırma Birlikleri ve Hars Komitesi gibi dernek ve kurumlar Mersin’in eğitim hayatında önemli roller üstlenmiştir⁸⁵.

F. Yükseköğretimdeki Gelişmeler

1923-1924’ten 1937-1938 ders yılına kadar geçen sürede üniversite ve yüksekokul ile buraların öğretmen ve öğrenci sayılarında önemli artış olmuştur. Nitekim Cumhuriyet’in ilanında 9 olan bu okulların sayısı 1938’e gelindiğinde 17’ye çıkmıştır. Atatürk’ün üniversitelere ve üniversitelerin öğretim kadrosunun iyileştirilmesine yönelik çalışmaları kendisini göstermiştir. Böylece 1938’e gelindiğinde üniversite ve yüksekokul sayısındaki %189’luk artışı, %272 oranında öğretmen ve %328 oranında öğrenci artışı izlemiştir⁸⁶.

1979-1980 ders yılında Mersin Meslek Yüksek Okulunda 32 öğrenci ve 6 öğretim elemanı yer alırken, Tarsus’taki Yabancı Diller Yüksekokulunda 242 öğrenci ve 9 öğretim elemanı bulunmaktaydı⁸⁷.

a. Mersin Üniversitesi

Mersin Üniversitesi, TBMM’nin 3 Temmuz 1992 tarihinde kabul ettiği 3837 sayılı kanun ile kurulmuş, 10 Kasım 1992 tarihinde faaliyete geçmiştir. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında on dördüncü yaşını dolduran üniversite, ilk mezunlarını 1997 yılı Haziran ayında vermiştir. Üniversitede ilk olarak Fen-Edebiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Mersin Meslek Yüksekokulu, Gülnar Meslek Yüksekokulu, Mut Meslek Yüksekokulu, Tarsus Meslek Yüksekokulu ile lisansüstü programlarını yürütecek Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüleri kurulmuştur. Daha sonra Su Ürünleri Fakültesi, Tıp Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Tarsus

⁸⁴ *Millî Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, s.98.

⁸⁵ Doğan, *a.g.t.*, s.282.

⁸⁶ BCA, 18.04.1939, 030.01./90.559.2.

⁸⁷ DIE, *Millî Eğitim İstatistikleri-Yükseköğretim 1979-1980*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1981, s.13-14, 27-28.

Teknik Eğitim ve İletişim Fakültesi ve Devlet Konservatuarı; Sağlık Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Takı Teknolojisi ve Tasarımı Yüksekokulu, Erdemli Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Tarsus Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu ve Silifke Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksek Okulu kurulmuştur. Kuruluşunda 4 meslek yüksekokulu bulunan Üniversitede bugün itibarıyla 11 meslek yüksekokulu bulunmaktadır⁸⁸.

b. Çağ Üniversitesi

Çağ Üniversitesi, Anaokuldan, İlköğretime, kolejden üniversiteye 20 yıla yaklaşan köklü eğitim-öğretim deneyimine sahip bulunan Bayboğan Eğitim Vakfı tarafından 1997 yılında kurulmuştur. Dinamik yapısıyla, dünya standartlarındaki kampusuyla, uluslararası öğretim kadrosuyla ve öğrencilerine sunduğu kaliteli eğitimle ön plana çıkan Çağ Üniversitesi, Akdeniz Bölgesi'nin, ilk ve tek Vakıf üniversitesidir⁸⁹. Üniversitede İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi'nin yanı sıra bir adet Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır.

⁸⁸ <http://www.mersin.edu.tr/alt.php?tip=1&id=6> - (12.11.2008).

⁸⁹ <http://www.cag.edu.tr/> - (12.11.2008).

KAYNAKÇA

1. Salnâmeler

1. 1. Maârif Salnâmeleri (Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye)

S.M. 1316 (1898), Def'a 1, İstanbul Matbaa-i Âmire, ss. 1–1257.

S.M. 1317 (1899), Def'a 2, İstanbul Matbaa-i Âmire, ss. 1–1496.

S.M. 1318 (1900), Def'a 3, İstanbul Matbaa-i Âmire, ss. 1–1677.

S.M. 1319 (1901), Def'a 4, İstanbul Matbaa-i Âmire, ss. 1–985.

S.M. 1321 (1903), Def'a 6, İstanbul Asır Matbaası, ss. 1–740.

1. 2. Vilâyet Salnâmeleri

Adana Vilâyeti Salnâmesi (V.S.)

1. 3. Devlet Salnâmeleri

D.S. 1316 (1898), Def'a 54.

D.S. 1317 (1899), Def'a 55.

D.S. 1318 (1900), Def'a 56.

D.S. 1319 (1901), Def'a 57.

D.S. 1320 (1902), Def'a 58.

D.S. 1321 (1903), Def'a 59.

2. Arşiv Kaynakları

BCA: 30.5.1934, Fon Kodu: 030.10./142.17.8.

BCA, 18.04.1939, 030.01./90.559.2.43

BCA, 18.04.1939, 030.01./90.559.2.

3. İstatistik Kaynakları

DİE, *İl Göstergeleri 1980-2000*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 2004, s.26.

DİE, *Maârif İstatistiği 1938-1939*, Ulusal Matbaa 1942,

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1949-1950*, Yeni Matbaa, Ankara 1952,

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1953-1960*, Ankara 1963, s.328.

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-İlköğretim 1979-1980*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1981, s.1vd.

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1949-1950*, Doğu Matbaası, Ankara 1952, s.30 vd.

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1979-1980*, Devlet İstatistik Matbaası, Ankara 1982, s.3-19, 40-50.

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-Ortaöğretim 1949-1950*, Yeni Matbaa, Ankara 1952

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-Ortaöğretim 1953-1960*, Ankara 1963, s.646.

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-Ortaöğretim 1979-1980*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1982

DİE, *Milli Eğitim İstatistikleri-Yükseköğretim 1979-1980*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1981, s.13-14, 27-28.

DİE, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1973

Milli Eğitim Bakanlığı, *Milli Eğitim Sayısal Veriler 2001*, Ankara 2001

Milli Eğitim Bakanlığı, *Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2007-2008*, Ankara 2008

3. Telif Eserler

AKKUTAY Ülker, **Millî Eğitimde Yabancı Uzman Raporları**, Serçe Matbaacılık, Ankara 1996.

BAŞGÖZ İlhan, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1995.

DEMİRTAŞ Bahattin, "Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt:1, Sayı:2, Yaz 2008, Ankara 2008.

DOĞAN Mehmet, "*Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Politikası ve Mersin'de Eğitim (1923-1950)*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin 2005.

DUMAN Tayyip, "Cumhuriyet Eğitimi ve Atatürk", *Cumhuriyet'in 80. Yılı Sempozyumu Bildirileri*, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2006.

EKİNCİ Yusuf, **Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Millî Eğitim (1920-1994)**, Tekışık A.Ş. Web Ofset Tesisleri, Ankara 1994.

ERGİN, Osman, **Türkiye Maârif Tarihi**, C.1-2, İstanbul 1977.

ERGÜN Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ocak Yayınları, Ankara 1997.

Hükümet Programlarında Eğitim, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1998.

İNAN Rauf, "1920'lerde Türk Millî Eğitimi", *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

İNAN Rauf, "Mustafa Necati", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

KAPLAN İsmail, **Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

KARAGÖZOĞLU Galip, "Atatürk'ün Eğitim Savaşı", I. *Uluslar arası Atatürk Sempozyumu Bildirileri*, 21-23 Eylül 1987, Ankara 1994.

KAZICI Ziya, **Osmanlı'da Eğitim Öğretim**, Bilge Yayıncılık, İstanbul 2004.

KOÇ Nizamettin, **Atatürk ve Eğitim**, Ankara 1989.

KOÇER Hasan Ali, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, İstanbul 1974.

KODAMAN, Bayram, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ankara 1991.

KURT Engin, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimi Geliştirme Çabaları Süreç ve Elde Edilen Başarıya Bir Bakış", *Atatürk Haftası Armağanı (10 Kasım 2007)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2007.

KÜRKCÜOĞLU Ömer vd., **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I/2**, YÖK Yayınları, Ankara 1995.

NALCI Ahmet, “Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine Geçerken Mersin’de Eğitim”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2007.

ÖNSOY Rifat, “Darü’l-fünûn, 1933 Üniversite Reformu ve Yabancı Bilim Adamlarının Türk Yükseköğretim Kurumlarında Görev Almalarına Dair Bazı Düşünceler”, “Atatürk ve Dil”, *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, 3-6 Ekim 1995, Gazi Mağusa, KKTC, C.II, Ankara 1998.

ÖZTÜRK Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Ankara 1996

SAKAOĞLU Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

_____, **Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003.

SARIOĞLU Mehmet vd., **Türk Devrim Tarihi**, Kocaeli 2003.

TUNA Orhan, **Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1973.

UNAT Faik Reşit, **Türkiye’de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Ankara 1964.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, TTK, Ankara 1988.

ÜNAL Uğur, **II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907)**, Gazi Kitabevi, Ankara 2008.

WIDMANN Horst, **Atatürk ve Üniversite Reformu**, Çevirenler: Aykut Kazancıgil, Serpil Bozkurt, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.

YAMANER Şerafettin, **Atatürkçü Düşüncede Ulusal Eğitim**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1999.

YILMAZ Mustafa-ERTAN Temuçin Faik vd., **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara 1998.

4. Diğer Kaynaklar

Düstur, D.2, C.18, 11 Haziran 1937, s.475-478, Resmi Gazete ile neşir ve ilanı 25 Haziran 1937, sayı: 3639, Kanun No: 3238.

Yurt Ansiklopedisi, c.5, İstanbul 1982.

<http://www.cag.edu.tr/>, (12.11.2008)

http://www.mersinrehber.net/mersin_gezi/ekks_egitim_1.htm (12.11.2008)

<http://www.mersin.edu.tr/alt.php?tip=1&id=6> (12.11.2008)